

ami az egyik erdőbirtokosnak meg van engedve, az a másíknak is joga.

E kitérés után, amely a jegenyefenyő tenyésztésének megvításánál el nem volt kerülhető, de bizonyos általános szempontokat is feltárt, a következő alkalommal ismét szorosán a jegenyefenyő felújításának technikájára térünk át.

(Folyt. köv.)

Házi kezelés vagy tövön való faértékesítés?

Irta: Földes János.

Fenti czimet adhatta volna Kaán Károly az „Erdészeti Lapok” folyó évi VI. füzetének 481-ik lapján kezdődő eme cikkének: „A faértékesítés a francia erdőgazdaságban”. Oly érdekesen fejtegeti ott a házikezelés, illetőleg „a faanyagok előkészített állapotban való értékesítésé”-nek előnyeit, hogy indítatva érzem magamat, hazánkban szerzett tapasztalataim alapján, hozzá szólni. E tapasztalatok zsenge gyermekkoromig nyulnak vissza, lévén ez eladási módozatnak előbb, mint erdőtiszt fia, szemlélője, később — mint tényleges erdőtiszt — éveken át keresztül magam is házilag kezeltem erdőt és földet.

A meddig emlékezetem terjed, a mult század második felétől kezdve a Dunántul rendezett magánuradalmaiban legtöbb helyen a két értékesítési mód egyesítve volt aképpen, hogy a vágásban a „faliczítán” a haszonfának való törzsek egyenként, rendszerint szembecslés útján, árverés alá bocsáttattak tövön az erdőben, és sokszor — mint Tolnamegye lengyeli uradalmában — hallatlan magasságig felverték a kikiáltási árat. Az így megvett fát mindenestül — rönköstől, galyastól — hazavitték. A vevők majdnem kizárólag mesteremberek s földmivelő kisbirtokosok voltak.

A visszamaradó fát tüzifának dolgozták fel házilag és pedig a hasáb- és dorongfát pénzért, a rözsefát 30 cm átmérőjű s 1 m hosszú kötegekben $\frac{1}{3}$ -ad, $\frac{1}{4}$ -ed vagy $\frac{1}{5}$ -öd részért s az uradalmi részt rendesen a részes maga váltotta ki. Az ölfát rakodókba hordják szintén házilag s ott jó pénzen eladogatják a környékbelieknek, kik rendesen előre fölíratkoznak, hogy fához juthassanak.

Oly értékes ott a fa, hogy az uradalmak valóságos *termény-uzsorát* üznek. A széldöntvényekért, szedelékfáért annyi a jelentkező, hogy a szerencsés vevők még bizonyos fuvar- vagy kézi nap-számot is kötelesek teljesíteni a megvett fáért.

Ily helyeken, meglehetősen meredek oldalakon — mivel a szántóföldnek valót rég kiirtották — az erdő biztosan meghozza az 5% kamatot. Szemtanuja voltam magam, még ifju koromban, oly árverésnek, hol az erdőben összecsendült kiscgazdák a fenyő-rudas tövön aszott szúrágott fáit 40 krtól 1 frtig, sőt följebb hajtották, pedig a legvastagabb példányok sem haladták túl a 15 centimétert.

A vételárhoz forintoként 3 kr.-t csaptak hozzá. Az ebből alkotott tőke képezte a tisztviselők *akczidencziáit*, mely az alapfizetést is messze túlhaladta egyiknél-másiknál s a munkakedvet hihetetlen módon fokozta minden egyesnél. Ezt látva, csak azon csodálkozom, mért nem hozzák be e rendszert általánosan. Meggyőződtem amaz uradalomban, hogy a jövedelem mennyire fokoztatott ekképen az erdőbirtokos minden különleges megterhelhetése nélkül. Ezáltal ugyanis oly ösztönző tényezőt mozgattak meg hasznos irányban, mely eddig mindenütt a legnagyobb eredményeket hozta létre: az önérdeket. Ez önként sarkalt ott minden alkalmazottat, hogy folyton olyan utakat, módokat eszeljen ki, melyek a jövedelmet a legmagasabbra emelik.

A tövön való törzsönkénti elárverezés a kincstár marosmenti lapályi erdeiben is divatban van már 30 évnél régiebb idő óta. Azelőtt az összes vágások fája ily módon oszlott meg igen jó áron a lakosság között. A bognárok különösen a kőriseket vették meg sokszor mesés árakon az árverésen, jóllehet 20 koronán felül volt a szerszámfa tőára. A vagyonosodás hanyatlásának merném betudni, hogy mostanában csak a vágások $\frac{1}{3}$ -ad része bocsáttatik lejjebb szállított egységáron árverés alá és legtöbbször még így sem kelnek el egészen.

Most a sik vidéken a kétharmad, a dombos erdőkben az egész vágások és pedig több évre előre nagy fakereskedőknek adatnak el tövön. A síksághoz közelebb fekvő *dombos* kincstári erdők egy részében még 25—30 év előtt a *házi kezelés* divott. Az eljárás a következő volt: A kitüzött évi vágásokba előbb az

épületfavásárlók bocsáttattak be, 10 korona bánatpénz ellenében váltott igazolványok alapján. Mindegyik levágta a céljainak megfelelő törzset, abból a szükséges rönköket kifűrészelte s egy helyre összehordta.*) Innen azután méretezési jegyzék alapján és az árszabályszerű árak lefizetése mellett elhordhatta, midőn az összes váltott szerszámfa kitermelése készen volt. A többi fát házilag *tüzifába* vágták s vagy a vágásban elbárczázták vagy a fölösleget szintén házilag a farakodóba szállították.

Minthogy azonban az *épületfa*-szükséglet kiszedése után még mindig elég műfának való anyag maradt vissza, a megfelelő rönkökből, ha tölgy volt, *szőlőkarót* és *mühasábfát* készítettem, mely utóbbit a kádármesterek nagyon szívesen elkapkodták, a szőlőkaró pedig vagy a helyszínen vagy a farakodóba szállítva kelt el bárczázás útján. Én voltam tehát az első azon a vidéken, aki az arad-temesi kincstári erdőkben a szőlőkarótermelést megkezdtem a nyolczvanas évek elején. Ez a szőlőkarótermelés az utóbbi időben százezer számra történt a kincstár által s most a nagy favásárlók folytatják. A *rőzsefa*, a tűzifarakatok közt elhelyezve s kertekre osztva, árverés útján lett eladva. Hogy a kincstár itt mily sok nyereséget juttatott e legsilányabb választéknál is a közvetítő vásárlónak, az kitűnik a következő esetből:

Egy általam arra felbízott faiparos csak nagynehezen szánta rá magát az árverelésre. Ez az első árverésen az előbb csak 25—30 frton elkelt rőzsefát 100 frtig felverte, míg rajta maradt.

A megvett rőzsét, hulladék- és forgácsfát azután kocsinként adogatta el mindig kisebb egységáron, a szerint, a mint a nagyobb méretű fa fogyott. A végén azután örvendve bevallotta, hogy 1000 frtnál nagyobb volt a nyeresége.

Ez időtől fogva a szerény kádármester minden faárverésnél ott volt, mindig jobban belé merészkedett, míg ma a nagy fakezsedők között szerepel és szintén több évre szóló vágásterüle-

*) Ez az előzetes bebocsátása az iparosoknak, tulajdonképpen csak annyiban felel meg a házi kezelés eljárásának, a mennyiben a helyi ipart könnyű szerrel juttatja faanyaghoz, különben azonban nem eshetik az előkészített állapotban való értékesítés fogalma alá és nem mindenütt mutatkozott előnyösnek.

teket vásárol össze. Őt az árverésen tulliczítani mai nap sem lehet, mert szerény viszonyai közt megmaradva, közvetítők igénybe vétele nélkül, maga végzi üzleti teendőit.

Egyáltalában, ha körülnézünk, mindenütt azt látjuk, hogy fakereskedőink legtöbbszörre nagy vagyonra tettek szert a tövön való faeladás rendszere mellett.

Világos, hogy az a pénzfőlösleg, mely őket oly nagy vagyonhoz segítette, ha tán nem is mind, de legalább részben az erdőbirtokos pénztárába folyhatott volna be ügyesen keresztülvitt házi kezelés mellett.

Elismerem, hogy a vállalkozói nyereség saját regieben nem lett volna mindjárt tetemes, mert hiányzik a nagyban való eladásnál a helyi fogyasztástól távoleső, külföldi szállítást igénylő vidékeken a széleskörű üzleti összeköttetés, a gyakorlottság s főleg gyors cselekvést lehetővé tevő mozgékonyosság.

Sőt tudok esetet, a mikor a magas hegységi fenyvesek házi kihasználásának megkezdése csütörtököt mondott, mert a nagyvállalkozók összebeszéltek és a fát a birtokos nyakán hagyták, ki járatlanságában, miután a romlástól kellett már félni, potom áron volt kénytelen tudadni termékén.

Ez azonban nem zárja ki, hogy nagyobb körütekintéssel és alkalmasabb viszonyok közt kisebb körben újból kezdve, a házi kezelés ne sikerüljön.

De vannak helyek: az általam fennemlített azok a vidékek, hol a helyi fogyasztás élénk, ott a házi kihasználást bármely perczben, nagyobb jövedelemre való kilátással, meg lehet kezdeni.

Másutt akképen alkalmazkodjunk, hogy a mit lehet házilag, a mit ekképen nem lehet, tövön árverés útján értékesítsük, míg a közlekedési viszonyok megjavulnak. Mert értéke jóformán mindenütt van a fának, ha a kihozatalt könnyebbé tudjuk tenni.

Az Alduna mentén (Bácsme gyében) hasonló módon történt az erdők kihasználása. Nagy fogyasztó piac közelében házilag, másutt tövön. Sőt mivel itt 14—15 m. hosszú *malomgerendelyeknek* volt nagy keletje: először a hosszú fát igénylő vevők bocsáttattak be, nehogy a rövidebb rönkövel beérő iparosok s kisbirtokosok a malomgerendelynek valót elapritsák s oly részeket hagyjanak vissza belőle, melyek a hosszú fától elválasztva csak tűzifába valók

lettek volna. A tuskófát, mely azelőtt a földbérlőnek maradt, feléből kiszedtettem s egy helyre hordattam, honnan *ürm*³-ként 2 K 40 f-en vitték a cséplőgépekhez, melyekhez legalkalmasabb fűtőnek bizonyult. A vágáson kívül az erdőkben talált vén tuskók hasonlóképen hasznosították.

A széldöntvények kocsinként való eladása a gyakori visszaélések miatt, meg lett szüntetve.

Kivételesen egy községi jegyzőnek állítottam ki egyszer két kocsira bárczát, minek ára egészen 10 K volt, de azt is megbántam. A vége ugyanis az lett, hogy százakra menő károkat okozott a bárcza czimén döntött legszebb állótörzsekben. Nem kevesebb, mint 1200 K-t kellett fizetnie erdőkár fejében.

Ez esemény után a *széldöntvények* is mind *házilag* dolgoztattak fel. A *gyéritések* fája és a rözse szintén. Az anyag gyűjtő farakodókon bárczázás útján értékesítetett, a mi számba vehető szép mellékjövedelmet biztosított a kincstárnak.

Tökéletesen igaz elől idézett közlemény amaz állítása, hogy az értékbecslés — különösen a tölgnél — hazardjáték. A becslések felülvizsgálásánál sokszor fejtörést okoz némely tölgynek belsejét a gyanusnak látszó külső után megítélni. Mert éppen e legnemesebb fanemünk legtöbb hibát rejteget magában. A becslés ilyenkor inkább kisebb szokott lenni, hogy az eladás fennakadást ne szenvedjen. De a favállalkozó szintén megnézeti ahhoz értő gyakorlati megbízottja által s ismét leüt valamit a rizikóra. Így tehát csak az erdőbirtokos károsodik a tövön való eladásnál.

Mindenképen legjobban jár ennél fogva az eladó, ha maga dönti, választékolja a fát. Így a hibás foltok kihagyásával még onnan is kihoz rövidebb árut, hol csak tűzifát kellett volna becsülni, mert hisz tövön még hozzávetőleg sem lehet megmondani, meddig terjed a revesedés.

Említett cikk szerint a Vogesekben egészen 1870-ig csak 576 K volt a legmagasabb bér, mit egy erdőőr elérhetett, így hát megvesztegetésre könnyen hajlandók voltak.

De mit szóljunk mi ahhoz, hogy a volt Bánság államerdeiben a Belga-banktól átvett erdőőri személyzet évi fizetése egészen a kilenczvenes évekig csak 210 K volt? Tehát kevesebb, mint a mennyit egy tisztességes cselédért fizetünk manapság. S hogy

egyeztethető össze evvel az, hogy ezek az erdőőrök mégis mind meggazdagodtak és az ilyen állást a banknál meg busásan meg is vásárolták? Mi több, mindegyik még külön „grosiczár“-ra (őr) bizta védkerületét, hogy saját gazdaságát elláthassa? Az erdők szomorú állapota megadja rá a feleletet. Sőt az árverelők fentemlített összebeszélésénél szintén amaz alkalmazottak titkos keze játszott közre.

Hogy mily károsan hat a rosszul fizetett személyzet megbízhatlansága az erdő állagára s mily nagy vagyon kallódik el kézen-közön ezek felügyelete alatt, arra szomorú példaadásul szolgálhattak hajdanában ama bács megyei tölgyesek, miknek immáron nyomuk veszett. Ott valósággal a fatolvajok voltak akkoron az urak. Egyszer az erdőrayonon kívül eső pivnicziak (a hetvenes évek hirhedt, gr. Ráday hurkára került Macsvanszky rablóvezér földiei) törtek be csapatostul a tovarisovai erdőbe. A tovarisovai ráczok azonban az általuk rendszeresen lopott erdő védelmére keltek s rendes csatasorban kiverték a betolakodó versenytársakat. Volt rá eset, hogy az erdőőrnek magának (valami Tordy nevezetűnek) kellett a lopott fa rakodásánál segédkezet nyújtania.

Még akkor is, mikor a szelidebb időben magam odakerültem, a kocsinyomtól keresztül-kasul gázolt erdő úgy nézett ki, mint egy erősen megritkított felújító vágás. Kiméretlen erélylyel kellett itt közbelépni. Ennek első csattanója az volt, hogy két — a konczon hajbakapott — őr közül az egyik a másikat agyonlötötte attól a fenyegetéstől való félelmében, hogy nálam feljelenti. A károsítóktól nemcsak a fát kellett elvenni, mi legjobban fájt, mert a csekély büntetést szívesen leülték, de a kocsit, lovat is el kellett kobozni, mit bírói árverésen mindenestől eladtam, hogy felmentő ítélet esetén se legyen haszna a tolvajnak. Mikor aztán mindennek tetejébe sikerült a legmegrögzöttebb fatolvajt két és fél évi fegyházra juttatni s így a bíróságtól sem remélhetek enyhébb elbánást, végül a főmatadorok észrevették, hogy a fatolvajlás rossz mester-séggé vált s kivándoroltak a szomszéd Horvátországba.

Két év mulva aztán megkönnyebbülve láttam, hogy rend van az erdőben: utjait felverte a fű, alja megtelt sűrű bokrozattal, melyben csak a cigány bujt meg néha félve, settenkedve, ha egy-egy galagonyarudra volt szüksége, de ő is rajta vesztett.

A kezelő személyzet könnyen eltunyul, minden tájékozottságát elveszti az értékesíthetés tekintetében ott, a hol az egész termésnek évekre terjedő eladásánál nincs alkalom magát az erdőhasználatban kiképezni. Az erdők ellenőri bejárásánál lépésről-lépésre feltűnhetik ez annak, a ki a házi kezelésben jártassággal bír. Hogy azonban a házi kezelés vagy az erdőtermékeknek előkészített állapotban minden speciális vevő részére való értékesítése lehetővé váljék s ezáltal *erdőségeink az eddigénél jóval nagyobb jövedelemre tegyenek szert*, ahhoz nézetem szerint főképpen kettőre van szükség.

És pedig: első sorban oly erős kezű férfiúra, kinek van hatalma, hogy a mostani bürokráciává csontosodott rendszert, melynek nyügében valamennyien tehetetlenül vergődünk, halomra döntse, az összehúzó *centralizációt megszüntesse*, a szakemberek színe-javából összeválogatott derék tisztikart, mely most tehetségeit érvényesíteni nem bírja, decentralizáció és *nagyobb hatáskör* engedélyezése által felszabadítsa és ezáltal az erdészetet jelenleg oly alárendelt helyzetéből kiragadja, a mely helyzet sem fontos nemzetgazdasági hivatása, sem tagjainak nagy képzettsége miatt hozzá nem méltó.

Ne higyjük, hogy ekképen az ellenőrzés kevésbé lenne biztos. A centrumbeliek a mindenfelé ágazó vasuti vonalakon bárhová gyorsan eljuthatnak, hogy idejüket sokkal hasznosabban, főképpen ellenőrzéssel s felülvizsgálással töltsék el.

Az irodai szolgálat ily módon magától kevesbedik, sőt a telefon igénybevételével még kisebb körre szorítható. Hogy azonban az ekképen felszabadult és sajátképeni hivatásuknak átadott erők annál intenzívebben munkálkodjanak, szükségesnek tartom másod-sorban a *tiszti s altiszti személyzetnek részeltetését a nyereségben*, a mire már fennebb rámutattam.

Már évtizedekkel ezelőtt kifejtettem felfogásomat e tárgyban, de figyelemre nem méltattak, mint a hogy gr. Apponyi Albertet megmosolyogták, a mikor az államgépezetet a szocializmus olaj-cseppjével akarta megkenni.

*

Nagyon helyesen mondják: „a hol a pénz, ott a hatalom“. Mostanság a nagyvállalkozónál van a pénz, ott a hatalom, a

befolyás a népre. Az erdőbirtokos és annak alkalmazottjai háttérbe szorulnak mellette.

Csak a házi kezelés adja meg a vezérszerepet az erdőbirtokos és tisztjei kezébe, mint saját tapasztalásomból mondhatom.

Csak házi kezelés mellett érzi a nép az állam közvetlen gyámkodását maga felett s akkor szerezhetünk érvényt Beksics kívánságának, hogy a magyar állam tekintélyét, vezetését érezze a nemzetiségi vidék minden egyes szülőttje.

Ha megszorul pénz dolgában a szegény ember, az erdőtiszthez fordul, ő ad keresetet, biztosat, favágással, fuvarozással, föld és kaszáló osztogatásával, pénzéhez bármikor minden nehézség nélkül hozzájuthat, levonás nélkül, nincs kitéve a vállalkozó sokszor lelketlen uzsoráskodásának, ki megszorult helyzetüket rutul kizsákmányolja. Áldja is a hatóságot uton-utfélen. Vakon, minden kényszer nélkül követi az erdőtisztet.

A házi kezelésre nézve feltűnő adatokat szolgáltathatna a vadászterdei erdőőri szakiskola, kinek buzgó igazgatója igen jó szolgálatot tehetne szakunknak, ha adatait közlené velünk.

*

Földmívelésügyi vezetésünk új reformok megvalósítására törekszik. A többiek között az a hír van elterjedve, hogy az erdészeti házipénztárakat megszüntetik, miáltal minden hatóságnál két ember elesik. Ez a reform, azt hiszem, nehézség nélkül keresztülvihető.

Egy másik verzió szerint az erdőrendezőségek feloszlatása, illetve a hatóságokba való beosztása szintén elhatározott dolog.

Ezt is nagyon helyes eszmének tartom. Az erdőrendezés mostani szervezése rendkívül sok nehézséget okoz. Az erdőrendező, hivatkozva önállóságára, legtöbbször kerékkötőnek bizonyul a hatósági főnök rendelkezéseivel szemben; a hivataloskodás nehézsévé válik, mivel a legtöbbször a közvetlen rendelkezést visszautasítják, a rájuk bízott teendőt vagy illetékességi szempontból vagy más ürügy alatt sokszor eltolják maguktól, a mit szóval elvégezhethetnének, a hivatalos tekintély megóvása ürügye alatt, írásbeli utra terelik; a kirándulásokat legtöbbször saját önkényes elhatározásukból teszik, méltóságukon alúlnak ítélvén utazásukat s annak célját bejelenteni a főnöknél, jöllehet utóbbi tartozik az

utazás szükségességét s megtörténtét igazolni. E visszás helyzet, azt hiszem, a rendezőknek maguknak sem tetszik, s tán szintén inkább közvetlen előadókként szerepelnének. Sok ilyen csekélységnek látszó dolgot lehet felsorolni, mely együttvéve nagyon nehezíti a hivataloskodást. Azután hiányzik az egyöntetűség az erdőrendezés s kezelés között. Volt oly esetem, hogy az üzemterv elkészült kerületemben s csak mikor készen volt, kaptam kezemhez, hogy kezelési szempontból megvizsgáljam. Volt ott bizony annyi szembeütnő hiba, melyek miatt újból való átdolgozást igényelt, a mely hibák kiküszöbölése a kezelővel egyetértésben simán, egyszerre megtörténhetett volna.*)

Bárhogy történjék azonban az új szervezés, nagyon szükségesnek tartanám a házi kezelést minél nagyobb körben bevezetni, hogy szabadabb üzleti szellem lengje át a most pangó szervezetet.

A harkályok és czinkefélék erdészeti jelentősége.

Irta: *Lakatos Károly.*

I.

Kényes ügy ez, melynek vitatásakor az erdész az ornithológussal rendesen szembekerül, mert tényleg utóbbinak is és amannak is van oly igaza a lényegre nézve, melyet elvitathatónak nem tart — és mégis ottállunk az egész „harkálykérdéssel“, hogy az még ma sincs megoldva, illetőleg a kétségtelen valóság világításába helyezve, noha már egész világirodalma van. A teljes világosság tehát — mai napig késik és nincs is kilátás, hogy egyhamar kiderüljön már csak azért sem, mert a kultúra fejlődésével, mely változtató befolyásokat szül s az ezzel kapcsolatosan tökéletesbülő erdőgazdasági viszonyokkal: a harkályok jelentősége is változik, más és más lesz. Hogy mily irányban, az majd végleges kialakulásakor fog eldőlni, — és akkor alighanem az erdésznek lesz igaza abban, hogy a szárnyas ácsok munkája sokkal kevesebb méltánylást érdemel és sokkal inkább

*) Szerző e fejtegetéseit vesd össze az E. L. 1901. évi VII. füzetének 761—766. oldalain foglaltakkal.